

Ewa Jastrzębska

Uczelnie wyższe a edukacja w zakresie społecznej odpowiedzialności biznesu

---

Zarządzanie Zmianami : zeszyty naukowe nr 2, 1-13

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ewa Jastrzębska*

Uczelnie wyższe a edukacja w zakresie społecznej odpowiedzialności biznesu

Streszczenie

Celem opracowania jest analiza i ocena poziomu edukacji w szkolnictwie wyższym w zakresie społecznej odpowiedzialności biznesu (*Corporate Social Responsibility* — CSR) w Polsce. W artykule posłużyłam się metodą kwerendy literatury oraz analizy i oceny dokumentów i stron internetowych uczelni wyższych. Na tej podstawie doszłam do wniosku, że świadomość studentów w obszarze CSR jest niska, a programy studiów nie kształcą wystarczająco w tym zakresie. Uczelnie wyższe powinny włączać problematykę CSR do programów na różnych poziomach, zarówno w ramach podstawowych przedmiotów ekonomicznych, jak i dyscyplin pozaekonomicznych w programach tych kierunków.

Słowa kluczowe: CSR, społeczna odpowiedzialność biznesu, edukacja, uczelnie wyższe

1. Wstęp

Globalizacja nie obejmuje wszystkich w równym stopniu — zwiększa się polaryzacja świata, bezrobocie i obszary ubóstwa, pogłębiają patologie społeczne i degradacja środowiska naturalnego. Nasilające się negatywne trendy stały się bodźcem dla stworzenia koncepcji zrównoważonego rozwoju (*sustainable development*), czyli takiego rozwoju społeczno-gospodarczego, który jest zgodny z wymaganiami ochrony środowiska i zaspokaja obecne potrzeby, nie pozbawiając przyszłych pokoleń możliwości zaspokojenia ich potrzeb. Ze względu na wzrost znaczenia biznesu oraz wyraźne ograniczenie wielu funkcji państwa kluczową rolę w urzeczywistnianiu tej idei powinny odegrać przedsiębiorstwa. Biznes, wywierając tak istotny wpływ na

otoczenie, powinien bowiem niwelować negatywne skutki swojej działalności oraz partycypować w przeciwdziałaniu zagrożeniom cywilizacyjnym.

Koncepcja społecznej odpowiedzialności biznesu (*Corporate Social Responsibility* — CSR) narodziła się na takim właśnie gruncie. U jej podstaw leży krytyka klasycznego podejścia ograniczającego zarządzanie przedsiębiorstwem wyłącznie do pomnażania zysku i budowania wartości dla akcjonariuszy. CSR jest realizacją koncepcji zrównoważonego rozwoju w praktyce gospodarczej. Chociaż koncepcja CSR rozwija się intensywnie na całym świecie, zyskując coraz większą popularność także w Polsce, wciąż nie stanowi obowiązującego standardu. Z tego względu niezwykle istotna jest edukacja w zakresie zrównowa-

* Dr Ewa Jastrzębska — Kolegium Ekonomiczno-Społeczne Szkoła Główna Handlowa, e-mail: ewa.jastrzebska@sgh.waw.pl.

zonego rozwoju (który często mylnie utożsamiany jest wyłącznie z ekorozwojem) i CSR, zarówno wśród przedsiębiorstw, jak i społeczeństwa. Szczególną rolę mogą w tym odegrać wyższe uczelnie, i to nie tylko ekonomiczne i biznesowe, kształcące menedżerów. Edukacja to sformalizowany proces przekazywania i nabywania wiedzy, kształtowania umiejętności oraz postaw i wartości. Dzięki niej ludzie mają szansę na lepszą przyszłość.

2. Charakterystyka koncepcji CSR

Koncepcja CSR powstała w latach 90. XX wieku w trakcie dyskusji nad etyką biznesu, a dokładnie nad problemem, przed kim i za co podmioty gospodarcze ponoszą odpowiedzialność. Dyskusja ta doprowadziła do sformułowania teorii interesariuszy, będącej istotą CSR. Interesariusze to każda dająca się określić grupa lub jednostka (instytucja, także środowisko przyrodnicze), która może wpływać na działania przedsiębiorstwa lub jest pod jego wpływem. Ideą tej teorii jest przekonanie, że sukces zależy od stopnia, w jakim przedsiębiorstwo radzi sobie ze stosunkami (zależnościami, relacjami) między kluczowymi interesariuszami, którzy wpływają na realizację tego celu. Zaspokojenie interesów tych podmiotów zależy od pomyślnego funkcjonowania przedsiębiorstwa jako całości. Zadaniem menedżera jest zapewnić pozytywne oddziaływanie tych grup, zrównoważyć ich interesy i uczynić z przedsiębiorstwa miejsce maksymalizacji korzyści interesariuszy. Społeczna odpowiedzialność biznesu nie oznacza dbałości tylko o akcjonariuszy, lecz poszukiwanie równowagi między zmieniającymi się oczekiwaniami kluczowych interesariuszy. Evan i Freeman [1999, s. 267] wskazują, że decyzje menedżerskie powinny uwzględniać przede wszystkim

podmiotowość interesariuszy, tj. należy ich traktować jako cel, a nie jako środek do celu. Teoria interesariuszy właśnie Freemanowi zawdzięcza popularność. Nie tylko na nowo zdefiniował on to pojęcie, lecz także określił rodzaje odpowiedzialności przedsiębiorstwa wobec interesariuszy.

Zarządzanie zgodne z ideą CSR ma charakter strategiczny, opiera się na ciągłym i aktywnym dialogu z interesariuszami. Współcześni teoretycy zarządzania coraz częściej przyznają, że współpraca z interesariuszami jest konieczna w zarządzaniu strategicznym [Prahalač, Ramaswamy 2005, s. 24]. Adamczyk [2009, s. 10] społeczną odpowiedzialność biznesu interpretuje jako zobowiązanie do transparentnego, etycznego prowadzenia działalności według zasad zrównoważonego rozwoju oraz dążenie do dobrobytu społecznego, przy uwzględnieniu oczekiwań interesariuszy, ale zgodnie z prawem i normami zachowań. Koncepcja społecznej odpowiedzialności biznesu to proces poznawania i włączania zmieniających się oczekiwań interesariuszy w strategię zarządzania, a także monitorowanie wpływu tej strategii na konkurencyjność i wartość firmy na rynku. CSR powinien zostać wpisany i zintegrowany ze strategią biznesową, działalnością przedsiębiorstwa oraz jego systemem zarządzania. Tylko wówczas, jako strategia win-win, przyniesie wymierne korzyści przedsiębiorstwu i jego interesariuszom. CSR jest filozofią odpowiedzialnego zarządzania wdrażaną w interesie firmy, a zatem jego celem poniekąd również jest zysk, jednak osiągnięty w sposób etyczny i społecznie akceptowany. Pojęcie zysku nabiera wówczas szerszego społecznego wymiaru. Dzięki idei CSR firma może skutecznie budować przewagę konkurencyjną i zapewnia so-

bie długotrwały rozwój, co w dobie globalizacji jest jej głównym celem.

Koncepcja CSR jest różnie interpretowana. Początkowo termin ten był tłumaczony jako społeczna odpowiedzialność korporacji, co nie do końca oddawało jej istotę¹. Dziś mówi się także o społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstwa, jednak odchodzi się od tego, bowiem termin ten mylnie sugeruje, że CSR to wyłącznie działania na rzecz społeczeństwa: kampanie społeczne i filantropia. Społeczna odpowiedzialność biznesu nie jest działalnością charytatywną przedsiębiorstw ani tym bardziej nowym instrumentem marketingowym czy *public relations*, tylko nową filozofią prowadzenia działalności gospodarczej. Z tego względu coraz częściej proponuje się termin *corporate responsibility* albo *corporate stakeholder responsibility*. Podkreśla on, że funkcję odpowiedzialności firmy wobec wszystkich jej interesariuszy. Zrównoważony rozwój i CSR często wdrażają praktycy, którzy nie do końca wiedzą, co się pod tymi pojęciami kryje. Powstaje więc dodatkowy zamęt interpretacyjny. Utożsamiają oni np. zrównoważony rozwój z CSR, co nie do końca jest prawdą, chociaż obie koncepcje opierają na idei P³, czyli dążeniu do równowagi między trzema wymiarami — ekonomią (*profit*), ekologią (*planet*) i społeczeństwem (*people*)². Nie można jednak traktować tych pojęć jako synonimów, ponieważ CSR jest realizacją koncepcji zrównoważonego rozwoju w praktyce gospodarczej.

Płytkie, niedojrzałe podejście do CSR sprawia, że niewiele firm stara się postępo-

wać w sposób społecznie odpowiedzialny i są to przede wszystkim filie korporacji międzynarodowych, dysponujące odpowiednim *know-how*. Jeszcze mniej przedsiębiorstw decyduje się na formalne wprowadzenie CSR do zarządzania, uznając tę ideę za ozdobny dodatek do zasadniczej działalności gospodarczej. Zdecydowana większość firm kieruje się krótkoterminową perspektywą finansową, oczekując szybkiego zwrotu z inwestycji. Co więcej, ostatni kryzys gospodarczy i liczne skandale korporacyjne wyraźnie pokazały, że bardzo często koncepcja CSR jest traktowana wyłącznie jako chwyt marketingowy, nieprzekładający się na faktyczne kompleksowe działania. Instrumentalizacja CSR deprecjonuje całą ideę w odbiorze społecznym. Puste deklaracje firm na temat ich społecznej odpowiedzialności jeszcze bardziej obniżają zaufanie do sektora biznesu, i tak niewielkie na skutek ostatniego kryzysu. Społeczeństwu brakuje narzędzi, a przede wszystkim wiedzy, pozwalającej oceniać firmy pod względem ich odpowiedzialności (*vide*: Enron, który do ostatnich dni przed upadkiem postrzegany był jako firma społecznie odpowiedzialna). Niewystarczająco wyedukowane i uświadomione w zakresie CSR społeczeństwo nie wywiera presji na przedsiębiorstwa, by działały w sposób etyczny, przyjazny dla środowiska, z poszanowaniem praw człowieka i pracownika.

Biorąc pod uwagę, że przeciętny Polak kieruje się przy wyborach konsumenckich przede wszystkim ceną i jakością, można założyć, że firmom nie opłaca się działać odpowiedzialnie. Ostatni kryzys pokazał

¹ Powszechne żądania społecznej odpowiedzialności w społeczeństwie amerykańskim odnosiły się początkowo właśnie do korporacji. W języku polskim termin społeczna odpowiedzialność, zgodnie z tendencją europejską, odnosi się do przedsiębiorstw różnej wielkości, także małych i średnich.

² Wprowadzenie symbolu P³ jest związane z pracą J. Elkingtona w charakterze konsultanta firmy Shell przy jednym z pierwszych raportów CSR tej grupy w 2000 r. [Shell 2000].

jednak wyraźnie, jak błędny jest taki sposób myślenia. Brak społecznej odpowiedzialności biznesu doprowadził do załamania na rynku finansowym i bankructwa wielu przedsiębiorstw, podczas gdy spółki realizujące zasady CSR poradziły sobie z recesją dużo lepiej³.

3. Wyzwania edukacji w zakresie CSR

Liczne skandale korporacyjne i ostatni kryzys, mający, zdaniem M. Shermera, źródło w kryzysie aksjologicznym [cyt. za Borys 2010, s. 50], dobitnie pokazały, jak ważna jest koncepcja społecznej odpowiedzialności biznesu. S. Ghoshal sugeruje, że zawężone kształcenie ekonomiczne studentów negatywnie wpływa na ich późniejszą działalność [cyt. za Smith, Lenssen 2009, s. 27]. Zdając sobie sprawę z niezadowalającego poziomu wiedzy na temat CSR wśród przedsiębiorstw, coraz częściej podkreśla się znaczenie uczelni wyższych w rozwoju tej idei. Ich rolą powinno być dostarczanie wiedzy, kształtowanie odpowiedzialnych postaw, zwłaszcza studentów kierunków ekonomicznych i prowadzenie odpowiedzialnej edukacji menedżerskiej.

W 2001 r. w Zielonej Księdze CSR, dokumencie systematyzującym koncepcję społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw na poziomie europejskim, Komisja Europejska zwróciła uwagę, że uczelnie wyższe powinny prowadzić badania nad wpływem CSR na wyniki działalności gospodarczej [Komisja Europejska 2001, s. 8]. Rok później, po dyskusji i konsultacjach społecznych na temat problemów przedstawionych w tym dokumencie oraz sposobu, w jaki Unia Europejska może

aktywnie promować ideę CSR na poziomie europejskim i globalnym, powstała Biała Księga CSR, która jest syntetyczną strategią realizacji i upowszechniania społecznej odpowiedzialności biznesu w UE. W Białej Księdze przedstawiono siedem obszarów, w których UE powinna działać na rzecz promocji CSR, a jako trzeci wymieniono promowanie rozwoju umiejętności menedżerskich w zakresie CSR. Komisja Europejska [2002, s. 7, 11] stwierdziła, że „system edukacji, na wszystkich poziomach, odgrywa kluczową rolę w umacnianiu postawy społecznej odpowiedzialności obywateli, łącznie z tymi, którzy pracują lub będą pracować w sektorze biznesu i poza nim. Może on wypełniać swoją rolę poprzez umożliwienie społeczeństwu zrozumienia i docenienia wartości społecznych, środowiskowych i etycznych oraz przygotowania ich do podejmowania świadomych decyzji”. Równocześnie Komisja Europejska [2002, s. 7] uznała, że zbyt małe rozpowszechnienie praktyk z zakresu społecznej odpowiedzialności biznesu wynika m. in. właśnie z niewystarczającej edukacji na temat CSR.

W swoim ostatnim komunikacie dotyczącym społecznej odpowiedzialności biznesu Komisja Europejska [2006, s. 8-9] stwierdza: „Aby CSR mogło stać się praktyką powszechnie stosowaną w przedsiębiorstwach, wśród przyszłych przedsiębiorców, liderów biznesu, menedżerów firm i pracowników należy wykształcić właściwą wiedzę i umiejętności. CSR jest również częścią kształcenia ustawicznego. Komisja zachęca szkoły biznesu, uniwersytety i inne instytucje oświatowe do

³ Zagraniczne indeksy SRI, np. FTSE4good czy DJSI dowodzą, że uwzględnianie przez firmy postulatów CSR jest doskonałą strategią inwestycyjną — takie spółki są oceniane przez inwestorów jako mniej ryzykowne, co zwiększa ich wartość rynkową. Indeksy SRI cechują się większą stabilnością — nie tylko notują mniejsze wahania cen kursów akcji, ale i szybciej wychodzą z recesji.

wprowadzania CSR do szkolnictwa jako zagadnienia przekrojowego, w szczególności do programu nauczania przyszłych menedżerów oraz programu studiów wyższych”. W nowej strategii Europa 2020, mającej pomóc wyjść z kryzysu oraz przygotować europejską gospodarkę na wyzwania następnego dziesięciolecia, wspomina się o konieczności wznowienia strategii UE propagującej społeczną odpowiedzialność biznesu. Strategia Europa 2020 obejmuje trzy priorytety: rozwój inteligentny (rozwój gospodarki opartej na wiedzy i innowacji), rozwój zrównoważony (wspieranie gospodarki efektywnie korzystającej z zasobów, przyjaznej środowisku i konkurencyjnej) oraz rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu (wspieranie gospodarki o wysokim poziomie zatrudnienia, zapewniającej spójność społeczną i terytorialną). Realizacja wymienionych w tym dokumencie siedmiu projektów przewodnich (np. „Unia innowacji”, „Europa efektywnie korzystająca z zasobów” czy „Polityka przemysłowa w erze globalizacji”) nie będzie możliwa bez zaangażowania szkolnictwa wyższego w kształcenie na rzecz CSR [Komisja Europejska 2010, s. 5-6, 20]. W ten właśnie obszar musi wpisywać się działalność edukacyjna uczelni wyższych.

Aby zachęcić uczelnie wyższe na całym świecie do wprowadzania problematyki CSR do programów nauczania, w ramach programu Global Compact ONZ w 2007 r. zostały opracowane zasady odpowiedzialnej edukacji menedżerskiej (The Principles of Responsible Management Education — PRME). Twórcy tej inicjatywy podkreślają, że „każda znacząca i długotrwała zmiana w podejściu przedsiębiorstw do kwestii odpowiedzialności społecznej i zrównoważonego rozwoju wymaga zaangażowania instytucji, które bezpośrednio kształtują

zachowania biznesu, czyli w szczególności instytucji akademickich. Instytucje akademickie pomagają bowiem kształtować postawy liderów biznesu poprzez edukację, badania naukowe, programy rozwoju umiejętności menedżerskich, szkolenia i inne działania prowadzące do rozpowszechniania się nowych wartości i idei. Dzięki tym środkom instytucje akademickie dysponują potencjałem, by generować falę pozytywnych zmian służących kreowaniu świata, w którym przedsiębiorstwa, jak i społeczeństwa mogą się rozwijać” [Global Compact 2009, s. 3].

Atmosfera, w której o CSR (czy — w szerszym wymiarze — o zrównoważonym rozwoju) nie tylko się rozmawia, ale i się go realizuje, jest bardzo ważna dla powodzenia całej edukacji w tym zakresie [Dobrzański 2010, s. 63]. Sygnatariuszami PRME są instytucje akademickie, które rozumieją, że aby uczyć studentów postaw i wartości zgodnych z ideą CSR, trzeba samemu być wzorem do naśladowania. Instytucje te zobowiązują się do przestrzegania następujących sześciu zasad [Global Compact 2009, s. 4]:

- Rozwijania zdolności studentów do tworzenia w przyszłości zrównoważonej wartości dla biznesu i całego społeczeństwa oraz działania na rzecz zrównoważonej globalnej gospodarki;
- Wdrażania do programów nauczania i codziennej działalności akademickiej zasad CSR zgodnych z międzynarodowymi inicjatywami, np. Global Compact ONZ;
- Tworzenia edukacyjnych ram, materiałów, procesów i środowisk, które umożliwią efektywne kształcenie odpowiedzialnego przywództwa;
- Angażowania się w koncepcyjne i empiryczne badania na temat roli i wpływu

biznesu na tworzenie wartości społecznych, środowiskowych i ekonomicznych;

- Podejmowania współpracy ze światem biznesu w celu tworzenia i upowszechniania wiedzy o wyzwaniach w obszarze odpowiedzialności społecznej i ekologicznej oraz wypracowania skutecznych sposobów sprostania tym wyzwaniom;
- Pobudzania i wspierania dialogu między instytucjami akademickimi, biznesem, przedstawicielami rządów, konsumentów, mediów, organizacji pozarządowych i innych grup interesariuszy na temat kluczowych kwestii związanych z CSR i zrównoważonym rozwojem.

Udział w PRME nakłada na uczestników obowiązek regularnego raportowania postępów implementacji tych zasad. Sygnatariuszami PRME jest 313 instytucji, wśród nich 3 z Polski: Akademia Leona Koźmińskiego w Warszawie, Gdańska Fundacja Kształcenia Menedżerów w Gdańsku oraz Szkoła Główna Handlowa w Warszawie. Na razie żadna z tych instytucji nie przygotowała wymaganego przez PRME raportu, trudno więc ocenić ich osiągnięcia w tym obszarze⁴.

Zrównoważony rozwój (a tym samym CSR, który jest realizacją tego paradygmatu w praktyce gospodarczej) nadal jednak nie ma ugruntowanej pozycji w naukach ekonomicznych, ani ekonomii, ani naukach o zarządzaniu. W tych dziedzinach dominuje nurt egocentryczny: egoizm, chciwość homo oeconomicus, myślenie w skali jednego pokolenia (np. w odniesieniu do zasobów naturalnych) [Borys 2010, s. 47]. S. Ghoshal uważa, że uczelnie ekonomiczne nadal uczą „teorii znajdujących się u pod-

staw ogólnych kursów strategii, finansów i ekonomii, które pozostają w oderwaniu od rozumowania kategoriami etyki oraz oddziaływania społecznego i które należy zdemaskować jako podstawową przyczynę deficytu moralności w edukacji ekonomicznej. Teorie te nawiązują do liberalnej koncepcji ekonomii (...), która najwyżej stawia dbałość o własne interesy i dążenie do zysku, przerzucanie jak największej części kosztów na społeczeństwo oraz wykorzystywanie zasobów naturalnych i społecznych przy możliwie minimalnych regulacjach prawnych”. Te „teorie przyczyniły się do umocnienia tych praktyk zarządzania, które teraz wszyscy tak głośno potępiamy”. Uczelnie „muszą przyznać, że mają swój udział w tworzeniu Enronów” [cyt. za Smith, Lenssen 2009, s. 27].

Uczelnie wyższe powinny nie tylko wdrażać zasady zrównoważonego rozwoju we własnej działalności, ale przede wszystkim wprowadzać tę problematykę do programów studiów na różnych poziomach i kierunkach, szczególnie ekonomicznych (jako CSR). Jest to tym istotniejsze, że — jak twierdzi wielu badaczy — jedynie kilka kwestii w naukach o organizacji i zarządzaniu wzbudziło tyle kontrowersji i sprzeciwu, co koncepcja społecznej odpowiedzialności biznesu. Funkcjonuje wiele błędnych stereotypów o CSR, a niechęć do tej koncepcji często wynika z niewiedzy i braku zrozumienia.

4. Stan edukacji w zakresie CSR w Polsce

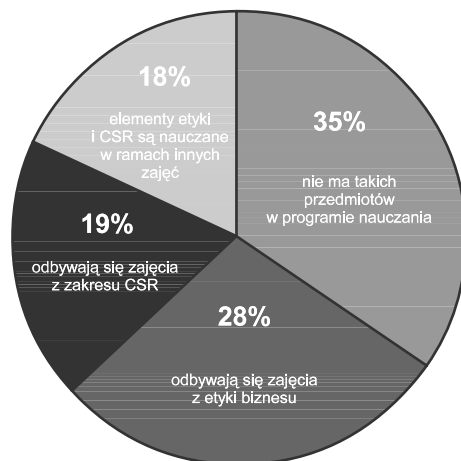
W 2009 r. firma badawcza Gemius SA we współpracy z Forum Odpowiedzialnego Biznesu przeprowadziła badanie „Młodzi konsumenci o CSR”, dotyczące postaw

⁴ Takiego zadania w odniesieniu do Akademii Leona Koźmińskiego podjęła się jednak Roszkowska-Śliż [2010], zwracając uwagę m.in. na przyjęcie przez senat tej uczelni kodeksu etyki już w 2004 r.

młodych konsumentów (reprezentatywna grupa osób w wieku 18-25 lat) wobec społecznej odpowiedzialności biznesu. Okazało się, że tylko 16% badanych kiedykolwiek zetknęło się z pojęciem CSR. Mimo to większość ankietowanych potrafiła poprawnie wskazać definicję społecznej odpowiedzialności biznesu, podkreślając kompleksowy charakter tej koncepcji⁵. Badani, którzy znali pojęcie CSR, na pytanie o to, gdzie zetknęli się z tym terminem, najczęściej wskazywali szkołę lub studia (59% odpowiedzi) i Internet (45%). Obie grupy respondentów chciały dowiedzieć się więcej na ten temat (56%) [Ciemniewski, Buszko 2009, s. 11, 15, 24, 27].

W 2006 r. Studenckie Koło Naukowe Zrównoważonego Rozwoju „oikos” przy Katedrze Geografii Ekonomicznej SGH przeprowadziło w siedmiu uczelniach w kraju badanie „CSR oczami studentów”. Spośród 1260 studentów różnych lat zaledwie 30% zadeklarowało znajomość koncepcji CSR, a tylko jedna trzecia przyznała, że ich uczelnia stwarza możliwości pogłębiania wiedzy na ten temat, chociaż aż 84% badanych chciałoby uczyć się o CSR. Odpowiedzi ankietowanych kształtowały się jednak różnie w zależności od uczelni. Najlepiej w badaniu wypadło SGH, w którym najwięcej studentów nie tylko deklarowało znajomość koncepcji (57% ankietowanych) czy wskazywało, że uczelnia stwarza możliwości zdobywania wiedzy o CSR (48%), lecz i najwięcej z nich zdobyło wiedzę na ten temat właśnie na zajęciach (30%) [Karbowski at

Rysunek 1. Zajęcia z zakresu etyki biznesu i CSR na uczelniach

Źródło: CSRinfo [2010].

al 2006, s. 4-6]. Nieco odmienny obraz przedstawiają wyniki badania dotyczącego świadomości studentów SGH w zakresie zrównoważonego rozwoju — tylko 19% studentów pierwszego roku studiów stacjonarnych I poziomu potrafiło prawidłowo rozwinąć akronim CSR⁶.

Przytoczone badania wskazują na deficyt wiedzy młodych ludzi o CSR. Wyniki te świadczą o konieczności uwzględnienia w całym systemie kształcenia najnowszych zjawisk społecznych i gospodarczych, w tym CSR i zrównoważonego rozwoju.

W programach nauczania polskich uczelni wyższych coraz częściej pojawiają się przedmioty podejmujące tematykę etyki biznesu i społecznej odpowiedzialności

⁵ Najwięcej badanych (68%) stwierdziło, że CSR to „prowadzenie biznesu w sposób etyczny, uczciwy, rzetelny, uwzględniający dobro pracowników, klientów i lokalnej społeczności”.

⁶ Badanie zostało przeprowadzone podczas obowiązkowych lektoratów z języków obcych w dniach 23-30 kwietnia 2010 r. przez autorkę i dr Paulinę Legutko-Kobus z Katedry Samorządu Terytorialnego i Gospodarki Lokalnej SGH. Objęto nim 613 studentów pierwszego roku studiów stacjonarnych I poziomu, z pominięciem obcokrajowców (75% grupy docelowej).

biznesu⁷. Według sondy portalu CSRinfo 19% głosujących internautów podało, że na ich uczelniach odbywają się zajęcia z zakresu CSR, podczas gdy 35% nie zetknęło się z nim na uczelni (rysunek 1)⁸. Można to uznać za pozytywną zmianę w systemie edukacji ekonomicznej, gdyż przedmioty te są konkretnymi narzędziami dydaktycznymi służącymi minimalizacji deficytu moralności w naukach nie tylko ekonomicznych.

Warto w tym miejscu wspomnieć o projekcie Grupy Robocze, podjętym przez Forum Odpowiedzialnego Biznesu (FOB) we współpracy z firmami partnerskimi. Od 2009 r. podczas cyklicznych spotkań partnerzy FOB dzielą się doświadczeniami, opracowując kompleksowe publikacje dla innych przedsiębiorstw, które pokazują praktyczne ujęcie różnych tematów z zakresu CSR. Grupa Robocza Edukacja we współpracy z Ministerstwem Nauki i Szkolnictwa Wyższego opracowała scenariusze zajęć (wykładów i ćwiczeń) oraz materiały dydaktyczne dla studentów wyższych uczelni na temat CSR [Forum Odpowiedzialnego Biznesu 2010]. Zajęcia miały być pilotażowo uruchomione w jednej z polskich uczelni, jednak ta ostatecznie się wycofała. Obecnie trwają poszukiwania innej uczelni gotowej do współpracy, jeśli jednak się nie powiodą, materiał zostanie zamieszczony na stronach internetowych FOB, aby mogli zeń korzystać wszyscy zainteresowani dydaktycy.

W ofertach edukacyjnych uczelni ekonomicznych znajduje się wiele przedmiotów

związanych z koncepcją zrównoważonego rozwoju [Borys 2006]. Zdaniem Borysa [2010, s. 51, 56] z analizy tego wykazu wynika, że większość z nich to albo przedmioty do wyboru, albo nauczane na specjalnościach dydaktycznych. Podstawowe przedmioty na kierunkach ekonomicznych — ekonomia (mikro- i makro-), finanse, zarządzanie, marketing, metody ilościowe — praktycznie nie dostrzegają paradygmatu zrównoważonego rozwoju. Nie ma tej koncepcji w minimach programowych nawet w minimalnym zakresie, a zatem uwzględnianie idei rozwoju zrównoważonego w treściach zajęć zależy od dobrej woli prowadzących. Prowadzenie zajęć wyłącznie z etyki biznesu, CSR czy zarządzania środowiskiem (lub jego ochroną) jest ważne, ale niewystarczające. Jak słusznie zauważają Smith i Lenssen [2009, s. 27], wprowadzanie zajęć z etyki w odpowiedzi na skandale korporacyjne można porównać do sytuacji, w której przedsiębiorstwo powołuje specjalistę lub cały dział ds. CSR i wdraża projekty z tego zakresu w reakcji na oczekiwania najbardziej aktywnych interesariuszy, a jednocześnie prowadzi działalność biznesową w dotychczasowy sposób.

Żylicz [2010, s. 93] uważa, że kształcenie w zakresie CSR czy zrównoważonego rozwoju powinno przebiegać dwutorowo. Po pierwsze, skoro w przedmiotach należących do rdzenia nauk ekonomicznych w naturalny sposób pojawiają się wątki kluczowe dla teorii i praktyki zrównoważonego rozwoju (np. zagadnienia takie jak

⁷ Relacje pomiędzy etyką biznesu a społeczną odpowiedzialnością biznesu można lapidarnie przedstawić w następujący sposób: etyka to sumienie, a CSR to konkretne działania podejmowane w zgodzie z tym sumieniem.

⁸ Przytoczone wyniki dotyczą okresu 15 października 2009 – 11 czerwca 2010, w czasie którego w sondzie wzięło udział 449 internautów odwiedzających tematyczny serwis informacyjny CSRinfo. Z pewnością nie były to osoby przypadkowe, tylko takie, które z tematyką CSR się już spotkały, a zatem można przypuszczać, że wyniki sondy prezentują obraz polskich (czy tylko?) uczelni lepszy niż jest w rzeczywistości.

dochód, wartość, nadwyżka konsumencka, wzrost gospodarczy), to trzeba zadbać, aby w omówieniach tych kwestii pojawiały się odniesienia i przykłady istotne dla zrównoważonego rozwoju. Treści ukazujące zależność między etyką a ekonomią i uznające teorię interesariuszy za fundament społecznej odpowiedzialności biznesu powinny być systematycznie wprowadzane do przedmiotów podstawowych. Po drugie, trzeba włączać do programów nauczania ekonomii, zarządzania, międzynarodowych stosunków gospodarczych etc. dyscypliny pozaekonomiczne, kluczowe dla zrównoważonego rozwoju. W kształceniu w zakresie CSR niezwykle istotna jest interdyscyplinarność. Z tego również względu, poza przekazywaniem specjalistycznej wiedzy, ważne jest wykształcenie u przyszłych menedżerów tzw. miękkich kompetencji (*soft skills*), takich jak: umiejętność komunikowania się, wyczuwanie różnic międzykulturowych, zdolność do pracy w grupie czy zdolność zarządzania zmianami [Mistela 2010, s. 41].

Edukacja CSR może polegać na tworzeniu w ramach istniejących kierunków studiów I i II stopnia specjalności związanych z CSR. Na taki krok zdecydowała się np. Szkoła Wyższa im. Bogdana Jańskiego w Warszawie, która na kierunku Zarządzanie na studiach II stopnia uruchomiła specjalność Społeczna odpowiedzialność firmy (CSR) [Jański 2010]. Jednak zdaniem wielu specjalistów minima programowe różnych kierunków często są zbyt przeładowane, aby wprowadzać do nich nowe treści, zwłaszcza tak jak koncepcja społecznej odpowiedzialności biznesu wymagające kompleksowego omówienia. J. Schwalbach i A. Schwerk uważają, że pogłębianie wiedzy z CSR powinno odbywać się w ramach zajęć fakultatywnych albo przedmioty specja-

listyczne powinny być wprowadzane w późniejszych semestrach, na uzupełniających studiach magisterskich. Ich zdaniem ukierunkowywanie studentów od początku wyłącznie na CSR mogłoby prowadzić do zawężenia ich punktu widzenia lub też z braku czasu nie mogliby oni zdobyć fachowej wiedzy z innych dziedzin. Jednak obaj badacze przyznają, że na niektórych kierunkach studiów (np. zarządzanie przedsiębiorstwem) podstawowy kurs CSR powinien być obligatoryjny w ramach studiów licencjackich [cyt. za Mistela 2010, s. 40].

Ze względu na niezadowalający poziom wiedzy o CSR wśród absolwentów szkół wyższych i menedżerów niezwykle istotne staje się kształcenie na studiach doktoranckich oraz podyplomowych. Studia te powinny przekazywać kompleksowe i uporządkowane treści, wskazując na odniesienia do tej tematyki w różnych dziedzinach teoretycznych i praktycznych. W Polsce studia podyplomowe z obszaru społecznej odpowiedzialności biznesu uruchomiły następujące uczelnie: Wyższa Szkoła Europejska im. ks. Józefa Tischnera w Krakowie (WSE) — jako pierwsza, a planowała to już od 2004 r. [Greszta 2005, s. 4], Akademia Leona Koźmińskiego (ALK), Uniwersytet Warszawski (UW), Uczelnia Łazarskiego w Warszawie (Łazarski), Wyższa Szkoła Pedagogiczna TWP w Warszawie (WSP), Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie (SGGW), Krakowska Szkoła Biznesu Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie (KSB), Dolnośląska Wyższa Szkoła Służb Publicznych „Asesor” we Wrocławiu („Asesor”). Trwają prace nad uruchomieniem studiów podyplomowych CSR w Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Szkole Głównej Handlowej w Warszawie oraz Małopolskiej Szkole

Administracji Publicznej Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie [Makuch 2010, s. 39].

Porównując programy studiów podyplomowych prowadzonych w Polsce, można przede wszystkim zauważyć, że w większości kompleksowo ujmują one problematykę społecznej odpowiedzialności biznesu⁹. Program najwcześniej uruchomionych studiów (w WSE) składa się z następujących modułów tematycznych:

- zarządzanie społeczną odpowiedzialnością biznesu (w jego ramach omawiane są m.in.: rozwój idei CSR, społeczna odpowiedzialność biznesu a UE, raportowanie społeczne, *corporate governance*, strategia CSR, indeksy giełdowe, koszty i korzyści CSR, *public relations* a CSR),
- odpowiedzialność w miejscu pracy (np. zarządzanie różnorodnością, wolontariat pracowniczy, narzędzia odpowiedzialnego zarządzania zasobami ludzkimi),
- odpowiedzialny biznes a rynek (np. prava i edukacja konsumentów, łańcuch dostaw, *fair play*, CSR a innowacje),
- odpowiedzialność biznesu wobec środowiska naturalnego (np. *carbon footprint*, standardy zarządzania środowiskowego, ekowskaźniki, zmiany klimatyczne, zrównoważona konsumpcja i produkcja),
- firma jako obywatel — zarządzanie relacjami ze społeczeństwem (np. zarządzanie projektami społecznymi, marketing społeczny, fundacje korporacyjne, inwestycje społeczne, zaangażowanie społeczne).

Program WSE wydaje się najbardziej uporządkowany i kompleksowy — uwzględnia wszystkie podstawowe treści i pojęcia kluczowe dla właściwego rozumienia koncepcji CSR. Struktura programu przygotowanego przez SGGW niemal dokładnie pokrywa się z programem WSE, poza ostatnim modulem, który na WSE jest zdecydowanie bardziej rozbudowany. Podobny program realizuje też Łazarski, chociaż na tej uczelni duży nacisk położono na wiedzę związaną z organizacją i zarządzaniem (w specjalnym module przewidziano tematy, takie jak: kultura organizacyjna, zarządzanie projektem, przywództwo). Program studiów podyplomowych ALK składa się z wielu szczegółowych zagadnień, nie pogrupowanych w części tematyczne. Kandydat nie jest w stanie ogarnąć całokształtu wiedzy. W programie ALK pojawia się jednak wiele specyficznych tematów, które w programach innych uczelni nie są wymieniane, m.in.: zasady i wskaźniki zrównoważonego rozwoju, *total participation management*, rozwój organizacji przez rozwój pracowników, lobbing gospodarczy w Polsce, prakseologiczna analiza działania, innowacyjne modele zarządzania — *base of the pyramid*, dialog strategiczny, strategiczne uwarunkowania dostępu do kapitału finansowego. Z tego powodu studia podyplomowe ALK wydają się kierowane do osób, które problematyką CSR zajmują się w pracy zawodowej i potrzebują usystematyzowania oraz pogłębienia wiedzy. Specyficzne są programy studiów UW i „Asesora” — w pierwszym położono nacisk na kwestie związane ze spółdzielczością (studia UW uruchomione

⁹ Analiza została dokonana w oparciu o programy studiów podyplomowych zamieszczone na stronach internetowych prowadzących je uczelni. Oczywiście trudno na tej podstawie stwierdzić, jakie treści de facto zostaną w czasie studiów słuchaczowi przekazane. Można jednak próbować wstępnie to ocenić, niejako stawiając się na miejscu potencjalnego studenta.

zostały we współpracy z Krajową Radą Spółdzielczą i kierowane są do pracowników spółdzielczości), w drugim — na kwestie związane z zaangażowaniem społecznym biznesu i współpracą z organizacjami pozarządowymi. Programy studiów podyplomowych w zakresie CSR pozostałych dwóch uczelni (WSP i KSB) są zbyt lakoniczne, by móc je porównać z innymi. Program WSP w niewystarczający sposób ujmuje kwestie związane z ekonomicznym wymiarem CSR, a w programie KSB pominięto problematykę relacji między CSR a środowiskiem. Są to znaczne niedociągnięcia, ale być może w rzeczywistości tematy te zostaną w trakcie zajęć poruszone.

Mówiąc o działaniach edukacyjnych wyższych uczelni, nie sposób nie wspomnieć o projekcie „Społecznie odpowiedzialna uczelnia” Wyższej Szkoły Pedagogicznej TWP w Warszawie. W ramach tego projektu, współfinansowanego przez UE z Europejskiego Funduszu Społecznego, m.in. upowszechniana jest wiedza o CSR w środowisku biznesu, studentów i naukowców, przygotowywane są tłumaczenia zagranicznych publikacji, uruchomiony został portal promujący działania projektu (www.spoecznieodpowiedzialni.pl), a od 2009 r. realizowane są także studia podyplomowe [Wyższa Szkoła Pedagogiczna TWP 2010].

Studia doktoranckie poświęcone CSR nie są jeszcze w Polsce prowadzone, jednak tematyką tą interesują się i zajmują przede wszystkim młodzi specjaliści: pracownicy naukowo-dydak-

tyczni (doktoranci i doktorzy), praktycy pracujący w firmach i organizacjach pozarządowych. W corocznych konferencjach Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, zaliczanych do najbardziej znanych w Polsce konferencji z zakresu społecznej odpowiedzialności biznesu, w latach 2007-2010 wzięło udział łącznie ponad 90 uczestników (wielu z nich kilkakrotnie)¹⁰. Według Ośrodka Przetwarzania Informacji (OPI) do tej pory obroniono 6 doktoratów poświęconych tematyce CSR (pierwszy w 2005 r. w Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu), a wiele jest w trakcie przygotowania. W systemie SYNABA znajduje się 10 prac naukowych poświęconych problematyce społecznej odpowiedzialności biznesu, jednak prawdopodobnie zestawienie to nie jest pełne¹¹.

Mówiąc o edukacji w zakresie społecznej odpowiedzialności biznesu na uczelniach wyższych, nie można pominąć dużej aktywności środowisk studenckich, przede wszystkim w ramach Ligi Odpowiedzialnego Biznesu (LOB). LOB jest ogólnopolską siecią organizacji studenckich zaangażowanych w popularyzowanie koncepcji CSR. Działający w LOB Ambasadorzy CSR promują i inicjują działania na rzecz społecznej odpowiedzialności biznesu w swoich środowiskach lokalnych. Studenci wraz z Forum Odpowiedzialnego Biznesu organizują wspólne wydarzenia na rodzimych uczelniach. Są to konferencje, debaty, seminaria, konkursy, warsztaty, badania, a także spotkania z firmami realizującymi politykę

¹⁰ Obliczenia własne na podstawie artykułów zawartych w publikacjach pokonferencyjnych.

¹¹ Chociaż we wszystkich jednostkach naukowo-badawczych istnieje obowiązek złożenia karty SYNABA informującej o obronionej pracy doktorskiej i habilitacyjnej, to z pewnością nie wszystkie tego rodzaju prace znajdują się w bazie (dane przytoczone w artykule zostały zweryfikowane na podstawie znanych mi prac doktorskich z zakresu zrównoważonego rozwoju z ostatnich dwóch lat). W jeszcze większym stopniu dotyczy to prac badawczo-rozwojowych i naukowych. Może to wynikać albo z niedopełnienia obowiązku przesłania danych do bazy przez autorów albo z przyczyn technicznych OPI (przesyłane dane nie zawsze zostają zamieszczone w bazie).

CSR. W 2009 r. w LOB działało 43 ambasadorów w 14 miastach, którzy dotarli do ponad 3500 młodych osób, nie tylko studentów [Oczyf 2010, s. 98-99].

5. Podsumowanie

Odpowiedzialność społeczna nie dotyczy tylko biznesu, a kształtowanie odpowiedzialnych postaw obywatelskich to zadanie całego systemu oświaty, od przedszkola przez szkoły średnie po uczelnie wyższe. Jednak wobec niskiego poziomu wiedzy w zakresie CSR, zarówno studentów, jak i menedżerów, szczególna w tym procesie jest rola wyższych uczelni. W dyskusji na temat integracji tematyki społecznej odpowiedzialności biznesu z programami nauczania na kierunkach ekonomicznych nie pada już pytanie, czy należy do tego dążyć, ale raczej w jaki sposób ten cel osiągnąć. Uczelnie wyższe muszą pamiętać, że nie można skutecznie uczyć właściwych postaw, jeśli samemu się tak nie postępuje.

Bibliografia

Adamczyk J. [2009], *Spoleczna odpowiedzialność przedsiębiorstw*, PWE, Warszawa.
 Borys T. [2006], *Koncepcja zrównoważonego rozwoju w naukach ekonomicznych*, [w:] *Edukacja dla zrównoważonego rozwoju*, (pod red. T. Borysa), Wydawnictwo Ekonomia i Środowisko, Białystok.
 Ciemniński W., Buszko M. [2009], *Młodzi konsumenci o CSR. Raport z badania ilościowego*, www.fob.org.pl/cms_a/upload/file/PublikacjeIBadania/FOB2009_%20Młodzi_konsumenci_o_CSR_Gemius_FOB.pdf.
 CSRIinfo [2010], *Sonda. Odpowiedzialny biznes na uczelniach. Na Twojej uczelni*, www.csriinfo.org/pl/component/poll/16-odpowiedzialny-biznes-na-uczelniach.
 Dobrzański G. [2010], *Problemy edukacji ekonomicznej na rzecz zrównoważonego rozwoju*, [w:] *Ekonomia zrównoważonego rozwoju. Zarys problemów badawczych i dydaktyki*, (pod red. B. Poskrobko), Wyższa Szkoła Ekonomiczna, Białystok.

Evan W., Freeman R.E. [1999], *Teoria nowoczesnej korporacji oparta na koncepcji „udziałowców zewnętrznych”: kapitalizm kantowski*, [w:] Chryssides G., Kaler J., *Wprowadzenie do etyki biznesu*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa.

Forum Odpowiedzialnego Biznesu [2010], Grupy robocze, www.fob.org.pl/grupy-robocze-262_2751.htm.

Global Compact [2009], *The principles for responsible management education*, UN Global Compact, July 2009, www.unglobalcompact.org/docs/news_events/8.1/PRME.pdf.

Greszta M. [2005], *Jaki to był rok 2004 dla odpowiedzialnego biznesu w Polsce?*, [w:] *Raport Odpowiedzialny Biznes w Polsce 2009. 100 dobrych przykładów*, Forum Odpowiedzialnego Biznesu, Warszawa.

Jański [2010], *Spoleczna odpowiedzialność firmy (CSR)*, www.janski.edu.pl/Uczelnia,spoleczna_odpowiedzialnosc_korporacji.html.

Karbowska A., Bielińska A., Żyglowicz M., Selwa M., Chlebek M., Makuch Ł. [2006], *Raport z badania „CSR oczami studentów”*, http://warsaw.oikos-international.org/fileadmin/oikos-international/chapter/warsaw/Raport_CSR.pdf.

Komisja Europejska [2001], *Green Paper. Promoting a European framework for corporate social responsibility*, Commission of the European Communities, Brussels, 18.7.2001, COM(2001) 366 final.

Komisja Europejska [2002], *Communication from the Commission concerning corporate social responsibility: a business contribution to sustainable development*, Commission of the European Communities, Brussels, 2.7.2002, COM (2002) 347 final.

Komisja Europejska [2006], *Komunikat Komisji dla Parlamentu Europejskiego, Rady i Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego. Realizacja partnerstwa na rzecz wzrostu gospodarczego i zatrudnienia: uczynienie Europy liderem w zakresie odpowiedzialności społecznej przedsiębiorstw*, Komisja Wspólnot Europejskich, Bruksela, 22.3.2006, KOM(2006) 136 wersja ostateczna.

Komisja Europejska [2010], *Komunikat Komisji EUROPA 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu*, Komisja Europejska, Bruksela, 3.3.2010 KOM(2010) 2020 wersja ostateczna.

Makuch Ł. [2010], *Instytucje rynku CSR w Polsce 2010. Przewodnik po kluczowych organizacjach, mediach oraz inicjatywach promujących i edukujących w zakresie Społecznej Odpowiedzialności Biznesu w Polsce*, Wyższa Szkoła Pedagogiczna TWP w Warszawie, www.fob.org.pl/cms_a/upload/file/PublikacjeIBadania/InstytucjerynkuCSRwPolsce2010.pdf.

- Mistela M. [2010], *Promowanie odpowiedzialności przedsiębiorstwa poprzez edukację. Sytuacja w niemieckim szkolnictwie wyższym*, [w:] *Spoleczna odpowiedzialność organizacji. Perspektywa badawcza i wyzwania praktyczne*, (pod red. Z. Pisza, M. Rojek-Nowosielskiej), Wyd. Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław.
- Oczyk P. [2010], *Edukacja, edukacja, edukacja! Działania Ligi Odpowiedzialnego Biznesu w 2009 roku*, [w:] *Raport Odpowiedzialny Biznes w Polsce 2009. Dobre praktyki*, Forum Odpowiedzialnego Biznesu, Warszawa.
- Prahalad C., Ramaswamy V. [2005], *Przyszłość konkurencji. Współtworzenie wyjątkowej wartości wraz z klientami*, PWE, Warszawa.
- Roszkowska-Śliż M. [2010], *Odpowiedzialna edukacja na odpowiedzialnych uczelniach*, www.fob.org.pl/odpowiedzialna-edukacja-na-odpowiedzialn-257_3368.htm.
- Shell [2000], *People, planet & profit. The Shell report*, http://sustainabilityreport.shell.com/2009/servicepages/previous/files/shell_report_2000.pdf.
- Smith N.C., Lenssen G. [2009], *Odpowiedzialność biznesu. Teoria i praktyka*, Wyd. Studio EMKA, Warszawa.
- Wyższa Szkoła Pedagogiczna TWP [2010], *O projekcie*, http://spolecznieodpowiedzialni.pl/246/O_projekcie,33n.html.
- Żylicz T. [2010], *Czy studentów ekonomii należy uczyć o trwałym rozwoju?*, [w:] *Ekonomia zrównoważonego rozwoju. Zarys problemów badawczych i dydaktyki*, (pod red. B. Poskrobko), Wyższa Szkoła Ekonomiczna, Białystok.

Universities and CSR Education

Summary

The objective of the present work is analysis and assessment of the level of education in the field of Corporate Social Responsibility (CSR) at universities in Poland. The methods used were literature preliminary research as well as analysis and assessment of university documents and websites. The conducted deliberations allowed to state that student awareness of CSR is low and curriculums do not provide enough education in the field in question. Universities should therefore incorporate CSR issues to their curriculums on various levels, both through raising these contents on basic economic subjects as well as through including extra-economic disciplines in such faculties.

Keywords: CSR, Corporate Social Responsibility, Education, Universities